ΘΕΑΤΡΟ

Γράφει η Εύη Προύσαλη

Ευριπίδη, *Βάκχες*, Φεστιβάλ Επιδαύρου 2002

"Δεν γνωρίζεις γιατί ζεις, τι πράττεις και ποιος είσαι" (στιχ. 506)

Μ' αυτά τα λόγια απευθύνεται ο θεός-Διόνυσος στον άνθρωπο-Πενθέα. Δυόμισι χιλιάδες χρόνια πέρασαν (407 π.Χ.) από τη διατύπωση του αποφθέγματος αυτού και ο ανθρώπινος νους δε μπόρεσε ακόμα -ούτε με τις "ειδικές" επιστήμες που ανέπτυξε ούτε με την υψηλή τεχνολογία που συσσώρευσε- να σηματοδοτήσει και να διασαφηνίσει τους όρους που τέθηκαν τότε. Κι είναι αμφίβολο αν θα μπορέσει ποτέ να δώσει απάντηση. Οι *Βάκχες* είναι ίσως η πιο συμβολική από τις τραγωδίες των αρχαίων κλασικών. Έμπλεη αλληγοριών, σημάτων και φιλοσοφικών σημαινόμενων. Τόσο ο Μύθος -η άρνηση αποδοχής από τον άνθρωπο της νέας θρησκείας και οι συνέπειές της- όσο και οι Ήρωες -θεός Διόνυσος, Πενθέας, Κάδμος, Τειρεσίας- αποτελούν σύμβολα, που συμπυκνώνουν το καθένα ξεχωριστά μια διαφορετική φιλοσοφική-ιδεολογική θεώρηση ζωής.

Ο Διόνυσος προτρέπει τον Πενθέα να αποδεχτεί αυτό που δεν γνωρίζει, αυτό που δεν φαίνεται κι όμως υπάρχει. Διελκυστίνδα του "φαίνεσθαι" και του είναι" η αντιδικία τους. "Το σοφόν δ' ου σοφία" (χορός: στιχ.395): αυτό που *φαίνεται σοφό* δεν είναι απαραίτητα και Σοφία. Ο πείσμων ορθολογιστής Πενθέας διαμελίζεται γιατί δεν μπόρεσε να κατανοήσει την Ενότητά του κι έπρεπε να κατακερματιστεί για να ανασυντεθεί εκ νέου, σε μια νέα, πιο *γνωστική* οντότητα. Αν -παρακάμπτοντας το γνωσιολογικό πρόβλημα- υποθέσουμε ότι ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να αποκρυπτογραφήσει τη Φύση και τη φύση του, τουτέστιν το Όλον, το Σύμπαν, τότε σίγουρα, η διαδικασία αυτή θα πρέπει να προσεταιριστεί εκτός από την ορθή λογική κι άλλες εκφάνσεις και λειτουργίες του ανθρώπινου νου, εφόσον είναι γνωστό ότι μέχρι σήμερα ο άνθρωπος χρησιμοποιεί μόνο το 1/4 της συνολικής ικανότητας τού εγκεφάλου του στις δραστηριότητές του. Τα υπόλοιπα 3/4 περιλαμβάνουν εγκεφαλικές λειτουργίες, νευρωνικές συνδέσεις και συνάψεις, που οδηγούν σε αδιευκρίνιστες εμπειρίες (μνήμη, μάθηση, όνειρα, υποσυνείδητο, ορμέμφυτο κ.ά). Αν λοιπόν ποτέ κατορθώσουμε να ανακαλύψουμε το "διονυσιακό" στοιχείο, την "άλλη" όψη, τη "νέα" θρησκεία και όταν κατανοήσουμε τη συμβολή τους στη διαμόρφωση του ανθρώπινου όντος, τότε ίσως ανατρέψουμε πεποιθήσεις, δόγματα, και ηθικολογίες, τότε ίσως αποφύγουμε το *διαμελισμό*.

Εύλογα λοιπόν, σημαντικοί σκηνοθέτες καταπιάνονται με την παρουσίαση της ύψιστης αυτής τραγωδίας που αποστάζει τον προβληματισμό

γύρω από την ανθρώπινη υπόσταση και το Σύμπαν. Ο Peter Hall, ένας από τους μεγαλύτερους σύγχρονους θεατρικούς σκηνοθέτες ανέβασε φέτος στην Επίδαυρο τις Βάκχες. Μια παράσταση που αποτύπωσε, για ακόμα μία φορά, την εμβρίθεια της σκέψης και τη γνώση της θεατρικής πράξης τού εμπνευστή της μέσα από : το γνωστό μινιμαλιστικό ύφος του σκηνοθέτη, τη χρήση της μάσκας, την απρόσκοπτη εκφορά του λόγου και την στιβαρή, καθάρια άσκηση της υποκριτικής τέχνης. Οι βάκχες και οι μαινάδες του κινήθηκαν μέσα στο λιτό, σχεδόν ανύπαρκτο σκηνικό (Alison Chitty), στο φυσικό χώρου του θεάτρου, ακόμα και ανάμεσα στα πεύκα που περιβάλλουν το θέατρο. Ορχούνταν ημίγυμνες σε κύκλιους ακαθόριστους, ως αυτοσχεδιαστικούς σχηματισμούς (Marie-Gabrielle Rotie), πλήρως συντονισμένους με το λόγο και το θυμικό τους, καθοδηγούμενες από τους ήχους κρουστών και πνευστών (Harrison Birtwistle) -που ίσως έπρεπε να είναι περισσότερο έντονοι- και υπό τους μαγευτικούς φωτισμούς (Peter Mumford), που δημιουργούσαν ατμόσφαιρα, τόνιζαν διαθέσεις και συναισθήματα, συνεργούσαν στις μεταμφιέσεις, υποβοηθούσαν την ψευδαίσθηση και τέλος αποκάλυπταν κάτω από το άπλετο φως, την Αλήθεια.

Οι μάσκες (Vicki Hallam) του χορού απέριττες, δεν υπέκυψαν στην ομοιομορφία, προσαρμόστηκαν στην ατομική εκφραστικότητα του σώματος που τις έφερε. Οι ατομικές μάσκες αποτύπωναν αμυδρά χαρακτηρολογικά στοιχεία χωρίς να ξεπέφτουν στο ρεαλισμό. Η απόδοση του αρχαίου κειμένου στα αγγλικά (Colin Teevan), μέσω της τέλειας ορθοφωνίας των ηθοποιών, ήταν απλή και ξεκάθαρη, μεταφέροντας όπου μπορούσε τους υπαινιγμούς και τα λογοπαίγνια. Η υποκριτική δεξιότητα όλων των ηθοποιών ήταν αδιαμφισβήτητη. Ο Greg Hicks ως Διόνυσος, σαγήνευσε με τη συγκρατημένα αέρινη-χορευτική και συνάμα γήινη κίνησή του, ακροβατώντας υποκριτικά ανάμεσα στο εξωπραγματικό-υπερβατικό και στην αφοπλιστική απλότητα της καθημερινής έκφρασης. Το ταλέντο του ξεδιπλώθηκε εξίσου άρτια και στους δύο άλλους ρόλους που ερμήνευσε (Τειρεσίας, Αγγελιοφόρος). Ο William Houston επωμίστηκε τους ρόλους του θύτη και του θύματος αντίστοιχα. Ως Πενθέας κινήθηκε με μια υπερβολικά ίσως ρεαλιστική τεχνική. Η συγκρατημένη, βουβή οδύνη του, ως Αγαύη όμως, απέδωσε ένταση κι εσωτερικότητα αξιοζήλευτη. Ο David Ryall (Κάδμος, στρατιώτης, βοσκός) υπηρέτησε με άνιση έκρηξη ρεαλισμού τον Κάδμο του, ενώ αρκέστηκε σε ηπιότερους τόνους στους άλλους ρόλους του.

Ίσως κάποιοι να περίμεναν μια παρουσίαση πιο ευφάνταστη και εντυπωσιακή. Η λιτότητα και η σαφήνεια των σημαινόντων και των σημαινόμενων της παράστασης όμως, οδήγησαν άοκνα τους θεατές στον πυρήνα τού προβληματισμού που εγείρει το έργο. Στο τέλος, οι μάσκες βγήκαν και ο ηθοποιός-Διόνυσος αναφώνησε: "Τώρα ας ανάψουν τα φώτα !"